

Світлана Блиндарук,

<https://orcid.org/0000-0003-0714-0279>,

молодша наукова співробітниця,

відділ науково-бібліографічної інформації,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: blyndaruksvetlana@gmail.com

ПОСТАТЬ ВАСИЛЯ СТУСА У ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Мега статті – на основі досліджень поетичного доробку проаналізувати життєву та творчу спадщину талановитого українського поета, прозаїка, перекладача, літературознавця, публіциста, філософа та правозахисника, Героя України Василя Семеновича Стуса (1938–1985). **Методологічна основа.** Застосовано бібліографічний та інші загальнонаукові методи: історичного та системного підходу до теми, аналізу літературно-критичних, публіцистичних джерел і синтезу інформації. Зазначені методи надають можливість ґрунтовно дослідити педагогічну та громадсько-політичну діяльність, відновити в пам'яті українські літературознавчі традиції нащадків, ім'я Василя Семеновича Стуса – поета ХХ століття, патріота України. **Наукова новизна.** Визначено коло бібліографічних документів, які охоплюють інформацію про життєвий шлях Василя Стуса, а також надано оцінку його творчості у спогадах і критичних статтях друзів, однодумців, представників українського культурного руху 1960-х років. Детально проаналізовано історію виходу біографічних і бібліографічних робіт про В. С. Стуса, розглянуто їхній зміст, інформаційне наповнення. Відображено вагомий внесок В. Стуса у розвиток української науково-допоміжної бібліографії, репрезентовано комплекс наукових і бібліографічних джерел, які є складником фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. **Висновки.** Сьогодні важливо всебічно дослідити та зберегти цінне надбання видатного поета-мислителя кінця ХІХ – початку ХХ ст., творча спадщина якого не втрачає своєї актуальності, а дає новий імпульс для наукових пошуків дослідників, викладачів, студентів, аспірантів. Аналіз і дослідження джерел, що містять біографічні та бібліографічні, а також публіцистичні матеріали про літературознавця та публікації про його життя і творчу діяльність дають підстави говорити про необхідність підготовки нового персонального бібліографічного покажчика.

Ключові слова: Василь Стус, письменник, поет, літературознавець, персональна бібліографія, біографічні та бібліографічні джерела, шістдесятництво, спогади, тоталітарний режим.

Актуальність теми дослідження. Сьогодні, коли вже минуло близько 40 років з трагічної смерті видатного українського поета, який позиціонується з періодом руху шістдесятництва, В. С. Стус став важливою частиною історії України, її національно-визвольного руху, історії розвитку людського духу в ХХ сторіччі. Нині для дослідників головним завданням є відтворення життєвого шляху та науково-педагогічного доробку українського літературознавця задля розвитку сучасного стусознавства. «Тож якщо Василь Стус-борець вивчений досить докладно, то Стус-митець – майже біла пляма на мапі стусознавства», – зазначив В. Півень на IV обласних Стусівських читаннях, присвячених Герою України, поет-дисиденту В. С. Стусу – «Василь Стус і "шістдесятництво"», які відбулися 10 лютого 2009 р. у м. Донецьк.

Аналіз досліджень і публікацій. Перші автори, які зверталися до вивчення постаті Василя Стуса, відчували потребу розглядати його творчість як невідмінний складник всесвітньої літератури ХХ століття. Піонерами тут були, у першу чергу, літератори діаспори: Юрій Шевельов, Остап Тарнавський, Богдан Рубчак, Леонід Плющ, Марко Царинник, Михайлина Коцюбинська, Євген Сверстюк, Іван Дзюба, Леонід Рудницький. Проте через політичні репресії радянської влади на його літературну діяльність була накладена заборона, через що на початку ХХ ст. висвітлення активної літературної та громадської діяльності В. Стуса було незначним. Причиною є те, що в часи комуністичного режиму його переслідували за інакомислення, за чесність перед собою й іншими. Тому більшість бібліографічних матеріалів вийшло за кордоном. Перед кожним дослідником творчості В. Стуса неминуче постає проблема, сформульована Ю. Шевельовим у передмові до «Палімпсестів»: «Як відірватися від героїчної біографії творця й говорити про вірші як факт літератури?».

Мета статті – на основі досліджень поетичного доробку проаналізувати життєву та творчу спадщину талановитого українського поета, прозаїка, перекладача, літературознавця, публіциста, філософа та правозахисника, Героя України Василя Семеновича Стуса (1938–1985).

Виклад основного матеріалу. Серед славної плеяди імен, без яких важко уявити вершинні досягнення української літератури ХХ ст. та чия творча спадщина набуває сьогодні особливого значення, вирізняється постать Василя Семеновича Стуса. Поет, прозаїк, перекладач і літературознавець, мислитель, правозахисник, – людина, яка уособлює вічний нескорений дух, непохитний перед ворогами, він мав величезний талант, відданий звиченому народові. Наполеглива мужність у протистоянні зі злом – це

рідкісна вдача, на яку зазіхатиме всякий ворог свободи. Україна для Василя Семеновича була найбільшою любов'ю та найбільшим болем. Її майбутнє завжди тривожило поета значно більше за власне життя. Саме Україні присвячені найсильніші рядки: «Бо вже не я – лише жива жарина горить в мені. Лиш нею я живу. То пропікає душу Україна...». Його любов до України зростала разом з ним.

Народився майбутній поет в с. Рахнівка Гайсинського району Вінницької області на свято Різдва Христового – 6 січня 1938 р. у багатодітній селянській родині, де панувала любов. Дитинство та юність Василя минули на Донеччині. Упродовж 1954–1959 рр. він здобув ґрунтовні знання з гуманітарних наук Сталінського (нині – Донецького) педагогічного інституту. Восени 1963 р. вступив до аспірантури Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР. Цього ж року він переїздить до Києва. В перші київські роки Стус сприймається у своєму колі більше як майбутній літературознавець, аніж поет. Починається новий етап у житті письменника. Він багато працює як критик, зокрема пише рецензії та критичні статті в журналі «Дніпро» («На поетичному турнірі» (1964), «Найбудем щирі...» (1965)), публікується в журналі «Зміна», працює над дисертацією «Джерела емоційності поетичного твору». Водночас він знайомиться із забороненою літературою «Розстріляного Відродження», що остаточно сформувало його світогляд. Василь Стус приєднується до опозиційно настроєної національно свідомої молоді інтелігенції, яка відверто протиставляє себе тоталітарному режиму. Йому випало жити в надзвичайно складний час. Час, коли людина мала вибирати: мовчати попри всі утиски та приниження і зберегти своє життя чи зберегти в собі Людину навіть ціною власної смерті. Василь Стус вибрав друге. «Він вибрав гідність. І цей його вибір – за великим рахунком вибір «випадкової» людини з народних низів – не лише повернув почуття національної гідності багатьом українцям, а й підніс пошану до них у багатьох людей зі всього світу», – зазначив Дмитро Стус у своїй статті [24, с. 25]. «Для поета зробити вибір – означає здобути свободу. Свободу внутрішню, навіть якщо вона, ця свобода, загрожує муками нового вибору» – так висловлює цю позицію М. Жулинський у своєму виданні, присвяченому репресованим українським письменникам «Із забуття – в безсмертя: (сторінки призабутої спадщини)» (Київ, 1990) [4, с. 430]. Він не міг вчинити інакше, навіть якби дуже хотів. Засуджений український поет органічно входить у життя різнонаціональних громад і стає тим, хто всіх об'єднує своєю хоробрістю і беззахисністю.

Шістдесятництво гучно заявило про себе в літературі, критиці, суспільно-політичному і громадському житті. Воно стало невідривним від дисидентського руху, спрямованого проти тоталітарної системи. Це був, на думку О. Пахльовської, «перший в Радянському Союзі свідомий бунт Людини проти тоталітаризму в післясталінські часи» [11, с. 67]. Його основу склали письменники, такі як Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, М. Вінграновський, В. Шевчук, І. Жиленко, В. Голобородько, І. Калинець, Б. Мамайсур, Г. Тютюнник; літературні критики: І. Дзюба, Є. Сверстюк, І. Світличний, М. Коцюбинська, В. Іванисенко; журналісти: В. Чорновіл, В. Марченко та багато інших представників культури. «Коло знайомств не лишалося стабільним: з переїздом до Києва то розширювалося, то помітно звужувалося. У колі знайомих В. Стуса були творці самвидаву, правозахисники, дисиденти» [15, с. 13–14]. Зокрема, спілкування з ерудованим філологом, поетом, літературним критиком, односторонцем Іваном Світличним мало великий вплив на поета й ввело Василя Стуса у коло шістдесятників та Клубу творчої молоді. «Поміж усіх Василевих зустрічей саме знайомство з Іваном Світличним було найважливішим. Іван був чи не єдиною людиною, яка не лише не ставилася скептично до Стусових поетичних експериментів, а навпаки, підтримувала їх, уселяла віру та давала наснагу після чергових «не публікацій» [16, с. 20]. Зав'язується його знайомство і з членами клубу: А. Горською, Л. Танюком, І. Дзюбою, М. Вінграновським, Є. Сверстюком, М. Коцюбинською та багатьма іншими, хто, попри численні переслідування й утиски, все ж зберігав дух непокори, продовжував організовувати заборонені та напівзаборонені вечори скрізь, де тільки було можливо, пропагувати національну культуру. У своєму виступі на II обласних Стусівських читаннях (7 лютого 2007 р.) український філолог і літературознавець В. А. Просалова охарактеризувала його представників з точки зору самого Стуса: «В. Стус не лише згадував одіозних А. Горську, Л. Костенку, М. Вінградського, І. Дзюбу, а й різко протестував проти цькування талановитих митців, вважав переслідування інакодумців ганебним для країни. І. Дзюбу він характеризував як лицаря нашої культури, критика, рівних якому радянська українська література майже не знала за своїх п'ятдесят років, однак не визнає ніяких компромісів» [15, с. 14]. Життєвий шлях В. Стуса, оцінка його творчості глибоко досліджені та простежуються у спогадах, критичних статтях Д. Шупти, В. Захарченко, В. Овсієнко, Є. Сверстюка, І. Калиниченко, В. Вербиченко, Р. Корогодського, Д. Шумук та багатьох інших представників українського культурного руху 1960-х років. Це були справжні зустрічі

думок і почуттів на однаковій хвилі. Про Стуса як винятково Велику людину і Великого поета найкраще написав М. Хейфіц в «Українських силуетах». Данило Шумук з глибокою повагою висловився про Стуса: «Шевченко, Драй-Хмара і Стус – це дух минулого і прийдешнього нашої нескореної нації, це незламний духовний стрижень нашого народу. Це гордість і слава нашого народу» [30, с. 87]. «Стус – приклад людської нескореності перед тоталітаризмом, символ національної гідності, Стус – мученик, Стус – син Тараса», – так охарактеризував його австралійський україніст і культуролог Марко Павлишин у передмові до книги «Стус як текст» [27]. Михайлина Коцюбинська у статті «Феномен Стуса» підкреслила, що «ширший загал знає передусім саме ім'я Стуса: згодовані сурогатами душі вабить образ праведника, дещо відокремленого від конкретної матерії його поезії» [7, с. 34]. Відомий до сьогоднішнього дня вінницький поет, журналіст, автор текстів багатьох пісень Дмитро Пічкур дає свою оцінку характеристиці Стуса: «Це був чоловік, чий розум працював без перепочинку» [12, с. 20]. І як в підтвердження цих слів Михайлина Коцюбинська доповнює його портрет – «це людина надзвичайно ерудована».

У 1970-х роках В. Стус пропагує творчість українських шістдесятників, веде боротьбу за соціальну справедливість. У відкритих листах до Спілки письменників, Центрального Комітету Компартії, Верховної Ради УРСР В. С. Стус критикує панівну систему, що після відлиги стала повертатися до тоталітаризму, відновлення культу особи та порушення прав людини, протестує проти арештів і переслідувань молодих літераторів, української національно свідомої інтелігенції (П. Заливахи, В. Мороза, братів М. і Б. Горинів та ін.). У 1972 р. В. Стус намагався знайти порозуміння з владою, бо відчував відповідальність за свій талант. Проте влада не хотіла порозуміння, вона хотіла підкорити людину, змусити її за всіх обставин визнавати непогрішимість, вимагала зректися історичної пам'яті про голод і втечу батьків від землі, про безпаспортне існування селян, про репресії проти народу, знищення мови і традиційного життя українців. Цікаво, що вона послідовно ігнорувала єство і не визнавала його.

У ці роки В. Стус займає активну громадську позицію, різко виступаючи проти репресій із боку влади і двічі зазнає арешту. Перший раз – за сфальсифікованим звинуваченням він отримує вирок – 5 років ув'язнення і 3 роки заслання. Вдруге – В. Стус одержує «сім плюс п'ять», причому м'якість вироку суддя мотивував не характером складу злочину, а тим, що звинувачений «іде по шляху до виправлення». Під час перебування у таборах та на засланні Василь Стус пише численні протести

з приводу свого арешту і засудження, вимагає відкритого суду над собою. У листі до Президії Верховної Ради СРСР від 1 серпня 1976 р. Василь Стус писав: «Я борюся за демократизацію, а це оцінили як спробу звести наклеп на радянський лад, мою любов до рідного народу, занепокоєння кризовим станом української культури сфальсифікували як націоналізм, моє невизнання практики, на ґрунті якої вирости сталінізм, беріївщина та інші подібні явища, визнали як особливо злобний наклеп. Мої вірші, літературно-критичні статті, офіційні звернення до ЦК КП України, спілки письменників і до інших офіційних органів сприйняли як доказ пропаганди і агітації».

Дуже влучно висловився про цей час у своїй літературно-критичній статті з незвичною назвою «Базилеос» Євген Сверстюк: «Коли мученик – поет, то відчуження і перехід його у світ символів відбуваються не так просто. Кожен твір його пульсує, як свіжа рана, його пристрасть, його порив, його цнота живуть у слові й відлунюють у серці читача, котрий шукає не так святості, як живого сліду гідного людського діяння в нелюдських умовах, за яких «гріх» порядності чи то словом, чи ділом вважали за злочин» [18, с. 158]. Коли світити і жити є злочин, переслідуванням якого займається наймогутніша в тоталітарній державі каральна машина, що розстрілює сузір'я, то винних поетів шукати не доводиться. «Отож, прихід у літературу «шістдесятників» – теж не випадковий, а обумовлений тими самими причинами, які зумовлювали появу Сковороди, Котляревського, Шевченка» [29, с. 886]. Саме та суспільна атмосфера, що склалася навколо шістдесятництва, стала визначною для зростання його опозиційності як літератора, де остаточно сформувався незламний дух поета, який залишив слід в його душі.

У 1978 р. В. С. Стуса приймають до РЕН-клубу, а в серпні 1979 р. він повертається до Києва і приєднується до Української Гельсінської групи захисту прав людини. Тому його подальша творчість опинилася під заборонаю тоталітарної влади до кінця 1980-х. Тоді, коли в Україні замовчувалось його ім'я і творчість, за кордоном різними мовами виходили збірки віршів Василя Стуса. На далекій чужині, знеможений хворобою та тяжкою фізичною працею, він не зломлюється й продовжує писати. Вірші, написані в неволі, вміщують багато з того, чим жив і страждав В. Стус. На рівні душевних злетів і зламів народжувались вірші-історії, вірші-переживання. Видавалися тільки переклади з Й.-В. Гете і Ф.-Г. Лорки під псевдонімом Василь Петрик. Передруки на Заході статей з української неофіційної літератури – передусім «Українського вісника» – закріплювали в колах еміграції образ Стуса як борця за справедливість. Крім поетичних

збірок виходила книга його публіцистики, а окремі твори друкувались у Франції, Англії, Німеччині та інших країнах англійською, російською, німецькою мовами.

На початку 1990-х років в Україні з'являються перші літературознавчі розвідки щодо творчості В. Стуса. Серед них – статті М. Жулинського «Василь Стус» (1990), М. Ільницького «Палімпсести Василя Стуса» (1990), В. Яременка «І я гукну, і син мене почує» (1990), В. Голобородька «Він став моєю совістю» (1990), Я. Мельника «В мені уже народжується Бог» (1990), М. Дмитренка «То пропікає душу Україна» (1991), Є. Сверстюка «Віднайдена імпровізація Василя Стуса» (1991) та «Василь Стус – летюча зірка української літератури» (1993), Т. Гундорової «Феномен Стусового жертвослова» (1992), В. Неділька «Василь Стус. Доля, життя, поезія» (1992), Д. Стуса «Життя і творчість Василя Стуса» (1992), Ю. Бедрика «Василь Стус: проблема сприймання» (1993), Ю. Покальчука «Довга дорога додому» (1995), О. Мацибуди «Категорія пам'яті в художньому просторі Василя Стуса (художньо-філософські аспекти індивідуального стилю» (1998), М. Чорної «До питання «естетики страждання» у поезії Василя Стуса» (1999) та ін. Це були перші кроки до визнання поета. Його творчий доробок, незважаючи на вкрай несприятливі умови для творчості, досить великий. Поетичний світ відкрив нову завісу у житті письменника. Стусову поезію найглибше вивчили й оцінили Юрій Шерех-Шевельов і Богдан Рубчак, а в Києві – Михайлина Коцюбинська, Євген Сверстюк. Так, М. Осадчий вважає, що «поезія Василя Стуса – це поезія буремної інтелектуальної напруги, своєрідно-оригінального світовідчуття, високоестетичної образно-пластичної передачі світу, але передусім це поезія кривого українського національного духу» [9, с. 391]. Євген Сверстюк визнає, що «поезія Василя Стуса не була публіцистичною і політично спрямованою. Подібно до Рільке і Пастернака він був поетом душевних глибин і станів, захованих на грані підсвідомого» [20]. І як у доповнення цих слів, Володимир Шелест надає оцінку його творчості, вважаючи, що «його поезія дійсно високо інтелектуальна, філософська, переткана глибокою символікою» [29, с. 890]. Символіка поезії, світ поезії, світ естетики і філософії – був його світом. Головні теми віршів В. Стуса воістину вічні – любов до України, мрії про свободу рідної країни та про свободу для кожної людини – цьому поет віддав усе своє життя.

Поезія Василя Семеновича – трагедійна, але сповнена віри, що правда восторжествує. Дисципліна слова, лаконізм виразу, незупинне словотворення. Переважна більшість творів В. Стуса написана на етапах

і в таборах, на які припадає двадцять років його сорокасемирічного віку, що обірвався у неволі і саме у час нових надій. Їх важко назвати світлими і життєрадісними, однак у багатьох із них автор звертається до трьох дорогих йому образів – України, Матері, Дружини.

Літературна творчість В. С. Стуса – багатогранна. Він спробував себе в різних жанрах – поезії, прозі, оповіданнях, нарисах. Проте, прикро вражений неухагою критиків до своєї творчості, поет на деякий час полишає віршування, займаючись перекладами та літературознавчими розвідками. На думку О. Даниленко, «в цей час він поглиблено вивчає світову філософію, психологію, глибинні основи народного фольклору, ґрунтовно – сучасну західноєвропейську літературу, захоплюється європейською модерністською поезією» [3, с. 590]. Окрім поезії, малої прози, драматургії Василь Стус відомий також у літературній критиці та публіцистиці. Половина творчого архіву Василя Стуса нині зберігається у відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т. Шевченка НАН України (налічується близько 1,5 тис. одиниць зберігання), інша – в архіві родини.

У наш час твори В. Стуса набувають нового звучання. Вивчаючи його творчий доробок, варто звернути увагу на загальні бібліографічні посібники, які допоможуть детальніше розглянути життєвий, творчий шлях обдарованих і талановитих митців, на долю яких лягли важкі випробування, до яких належить і Василь Стус. Укладені за науково-обґрунтованою методикою, посібники виступають у ролі джерельної бази для подальших бібліографічних досліджень. На сьогодні існує невелика низка друкованих бібліографічних видань, що знайомлять читача з творчою спадщиною поета.

Так, у січні 1998 р. співробітниками Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – НБУВ) було розгорнуто книжково-ілюстративну виставку, в експозиції якої було представлено 385 джерел [10]. Це – документи з фондів Бібліотеки, Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України та матеріали з особистих архівів родини та друзів поета. На початку 2023 р. до 85-річчя від дня народження Василя Стуса на сайті НБУВ було представлено додаткові матеріали електронної виставки щодо біобібліографії поета [1]. Бібліографічний матеріал систематизовано за хронологією у розділах: «Офіційні документи», «Основні друковані праці В. Стуса» («Зібрання творів»), «Вибрані твори», «Окремі видання», «Щоденники, спогади, листування»), «Література про життя і діяльність В. Стуса» («Автореферати та дисертації», «Книжкові

видання», «Статті з періодичних, довідкових та монографічних видань, збірників наукових праць»), «Вшанування пам'яті В. Стуса», «Бібліографічні посібники».

Вінницькою обласною бібліотекою для юнацтва у 1993 р. зроблена перша спроба систематизувати матеріали про життя, творчість українського поета у вигляді бібліографічного покажчика під назвою «Народі мій, до тебе я ще верну...» [8]. До покажчика включено описи книг, статей із збірників, періодичних видань. Це прижиттєві публікації, окремі видання, публіцистика та листи, переклади творів, вірші поета, перекладені на російську мову, література про життя і творчість В. Стуса, вірші, присвячені В. Стусу, сценарії творчих вечорів і круглих столів. Наступне видання «Стус Василь Семенович» (Донецьк, 2002) – вміщує літературу про життя і творчість, а також назви 620 бібліографічних описів окремих видань поета, творів і публікацій із збірників, бібліографічних, довідкових і методичних видань. [21]. Чимало місця у покажчику відведено вшануванню пам'яті В. Стуса, відзначенню роковин письменника.

Найповніше представлено бібліографію у бібліографічному посібнику «Постать Василя Стуса над плином часу: 70-річчю від дня народження присвячується (1938–1985)» (Вінниця, 2008) [14], до якого включено близько 2 тис. записів різних документів: книг, публікацій з вітчизняних періодичних видань, близького зарубіжжя, часописів української діаспори та матеріалів з інтернет-сайтів. При розміщенні опублікованих матеріалів упорядники дотримувались хронологічно-алфавітного, алфавітного та логічного принципу. Відкривається покажчик вступним словом відомої поетеси Ніни Гнатюк «Поет, творець, добродій», в якому крізь призму її бачення розкривається велична постать В. Стуса як поета, борця, велета духу, людини. Видання включає літературу, видану в Україні упродовж 1958–2008 рр., зокрема зібрання творів, збірки (1970–2006); поезії, статті, надруковані в окремих виданнях, часописах (1958–2008). Матеріали бібліографічної частини покажчика систематизовано за чотирма розділами: «Твори Василя Стуса», «Література про життя і творчість Василя Стуса», «Вшанування пам'яті Василя Стуса», «Довідково-бібліографічні матеріали». Більшість з них структуровано за підрозділами та тематичними рубриками. Особливої уваги заслуговує його участь у громадському, культурному житті Вінниччини, Донеччини та країни в цілому. Покажчик містить також матеріали про перекладацьку діяльність, епістолярну спадщину поета, спогади про нього й окремий розділ, присвячений вшануванню пам'яті Василя Стуса в Україні та за кордоном. Подані

в окремому розділі довідково-бібліографічні матеріали дають змогу значно розширити його інформативність з теми. Розлога інформація, повнота описів, зручна структура – ось важливі переваги покажчика. Водночас слід зазначити, що видання не претендує на вичерпну повноту, оскільки не було змоги дослідити з теми покажчика всю українську регіональну джерельну базу та матеріали близького і далекого зарубіжжя.

Існує декілька видань, які висвітлюють ті чи інші історичні події, що відбулися в Україні. У публікаціях робиться спроба оцінити діяльність славетних особистостей різних поколінь. До таких видань належить бібліографічний покажчик «Трагічні постаті України» (Київ, 1995). Справа у тому, що імена багатьох видатних діячів з ідеологічних міркувань замовчувались або згадувались лише в негативному забарвленні. Саме до таких національних героїв і належить Василь Стус. Поет залишився вірним принципам свободи думки і слова. Як у підтвердження цих думок, у посібнику наводиться перелік статей, де мова йде про долю поета-борця за свободу рідної землі від свавілля влади.

Не менш цікаву інформацію містить колективна монографія під назвою «Герої та знаменитості в українській культурі» (Київ, 1999), присвячена проблематиці героїв та знаменитостей в українській культурі протягом кількох століть. У цьому напрямі викликає інтерес стаття Миколи Рябчука «Небіж Рільке» і «син Тараса» (Василь Стус), у якій ним проведено аналіз статей деяких авторів, що ґрунтовно досліджували творчість Василя Стуса. Зокрема, статті Є. Сверстюка, М. Павлишина, В. Івашка, П. Савчака. Наприкінці статті подано бібліографію. Це – книжкові видання, статті з періодичних і продовжуваних видань [17].

Серед джерел, які містять інформацію про ювілейні дати видатних особистостей, викликає зацікавленість таке видання як календар знаменних дат «Дати і події», започатковане Національною парламентською бібліотекою України (нині – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого) у 2012 р. Одна зі сторінок присвячена Василю Стусу з нагоди його 75-річчя від дня народження. Крім біографічних даних і висвітлення життя та творчості поета, наприкінці статті додана ґрунтовна бібліографія, умовно поділена на чотири частини, до яких увійшли твори В. Стуса, матеріали про В. Стуса (монографії, збірники спогадів, статей, листів, статті з періодичних і продовжуваних видань та матеріали з газет), електронні ресурси, книжкові видання, що містять фотоматеріали [5].

Не менш важливе видання, яке присвячено знаменним датам і подіям, підготовлено працівниками Книжкової палати України імені Івана

Федорова. З нагоди ювілею поета була надрукована стаття під назвою «За мною стояла Україна...» [6]. Матеріал розташований за таким же принципом, як і у попередньому виданні. Спочатку висвітлюється життя та творчість поета, а довершує статтю бібліографічний перелік основних видань В. С. Стуса та матеріали про письменника, надруковані упродовж 1977–2012 рр.: монографії, автореферати дисертацій, навчальні посібники, довідкові видання, періодичні та продовжувані видання.

Згодом, у 2020 р., було підготовлено ще один біобібліографічний покажчик «Стус як пульс» (Полтава, 2020) [26]. Крім біографічних даних про митця він містить інформацію про творчу та перекладацьку діяльність, про випадкову зустріч і стосунки з майбутньою дружиною Валентиною Попелюх, про проходження у будинку звукозапису українського радіо в Києві концерту-присвяти Василю Стусу та презентацію альбому на вірші поета за участю відомих українських музикантів, а також про створення проєкту «Нескорений ПроRock» – серії альбомів пісень на вірші видатних українських поетів, метою якого є популяризування постатей української культури (автори ідеї проєкту: Олександр Юрков та Ігор Роман – фронтмен рок-гурту «Fata Morgana UA»). Матеріал доповнено висловами самого поета та фотознімками. Останній розділ «Справа Василя Стуса, 40 років потому» присвячений розгляду видання Вахтанга Кіпліані «Справі Василя Стуса». У книзі зібрано архівні документи з кримінальної справи Василя Стуса, свідчення очевидців, листи поета з тюрми, спогади його рідних і друзів, статті укладача та дисидента Василя Овсієнка, інтерв'ю з останнім співкамерником поета – російським політв'язнем Леонідом Бородиним. Матеріал розташований за розділами: «Біографія Василя Стуса», «Творчий доробок поета», «Перекладацька діяльність Василя Стуса», «Василь Стус та Валентина Попелюх: українські Орфей та Евридика», «Нескорений ПроRock. Василь Стус». Довершується видання переліком використаних джерел: окремих творів Василя Стуса, матеріалами журнальних і газетних статей, електронних ресурсів, хронікальними замітками та світлинами.

Крім бібліографічних посібників, у 2006 р. видавництвом «Смолоскип» було видано окремий випуск альманаху «Молода нація» під назвою: «Василь Стус. Двадцять років після смерті: сучасне сприйняття і переосмислення» [2]. Матеріали, представлені у цьому збірнику, є наслідком роботи наукової конференції, яка відбулася 3 лютого 2006 р. у Києві. Пропоноване видання виявилось черговою спробою подивитися на творчість В. Стуса з різних кутів зору – філософського, філологічного та культурологічного. Особливістю його є те, що до книги включено

дослідження як відомих науковців, так і початківців на теренах науки. Збірник складається з наукової частини, куди ввійшли філософські, літературознавчі, мовознавчі дослідження, а також дослідження епістолярії поета. На окрему увагу заслуговує розділ «Студентська лабораторія», в якому представлено перші цікаві спроби майбутніх дослідників творчості В. Стуса. Матеріали «круглого столу» започаткували дискусію навколо постаті В. Стуса та її місця у контексті української культури.

Довідкові матеріали про В. С. Стуса також частково представлені статтями в енциклопедіях і біографічних словниках. Упродовж ХХ ст. з'явився значний масив довідково-бібліографічних видань, присвячених діяльності письменників української діаспори. Зацікавленість в цьому напрямі викликає літературний біобібліографічний словник з досить незвичною назвою «З-над Божої ріки» (Вінниця, 2001), у якому, серед інших осіб, Т. Г. Трубникова репрезентує статтю про Василя Стуса, де крім біографічних даних міститься література про нього, надрукована у книжкових виданнях, журнальних і газетних матеріалах [28].

Упродовж 2007–2008 рр. виходить ще один довідник, який стисло знайомить з біографічними відомостями письменників, зокрема митців «Розстріляного Відродження». Він містить відомості про особливості їхньої творчості, що вивчається згідно з програмою Міністерства освіти і науки України з української та зарубіжної літератури нової 12-річної та старої 11-річної школи, а також за програмою вступних іспитів до вищих навчальних закладів. Видання знайомить з основними творами Василя Стуса, надає стисло характеристику віршів («Як добре те, що смерті не боюся я...»), «На колимському морозі калина...»), «Весь обшир мій – чотири на чотири»), «Присмеркові сутінки опали...»), «Сто років як сконала Січ», «Посоловів від співу сад...»), «Мені зоря сяла нині вранці...»), «О земле втрачена, явися...»), «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...»), «Господи, гніву пречистого...»), «Терпи, терпи – терпець тебе шліфує...») [22].

Не меншу зацікавленість викликає й наступне видання «Рух опору в Україні: 1960–1990», підготовлене видавництвом «Смолоскип» присвячене подіям, які почали розгортатися в Україні на початку 1960-х років і завершилися здобуттям незалежності 1991 р. (Київ, 2010; 2012). У ньому окреслено феномен шістдесятництва, зародження дисидентського руху. Довідник містить не лише біографічні дані окремих діячів та інформацію про їхні твори, неформальну пресу і правозахисні різномовні видання, а й детальну бібліографію творчості учасників руху опору, політв'язнів і репресованих, спогадів і статей, відгуків іноземної преси. Серед них

почесне місце займає й постать Василя Стуса, бібліографія про якого містить багато цінного матеріалу. Це листи, заяви, звернення, статті, перелік творів Василя Стуса та література про нього, опублікована у неформальній пресі.

Досить широко представлено інформацію в «Енциклопедії історії України» (Київ, 2012. Т. 9) [25]. Д. В. Стус та В. П. Швидкий детально представили матеріали про життєвий і творчий шлях письменника, доповнений ґрунтовною бібліографією.

Не оминає поза увагою й таке енциклопедичне видання, яке присвячено шевченківським лауреатам 1962–2002 рр. Серед відзначених премією ім. Т. Г. Шевченка Василь Стус також займає почесне місце. Його творчість була відзначена у 1991 р. Державною премією України імені Тараса Шевченка (посмертно) за збірку поезій «Дорога болю». Крім коротких біографічних відомостей про основні віхи творчої діяльності митця довідник містить бібліографію: публікації, надруковані у довідкових, енциклопедичних, продовжуваних виданнях та матеріали з газет [23].

Висновки. Сьогодні ім'я Василя Стуса повертається в Україну. Воно «увійшло в життя українського народу як важливий чинник пробудження й самоусвідомлення, набуло значною мірою символічного значення. Та широкому загальному близький передусім гранично політизований образ мученика й протестанта – без досягнення його поетичного світу. На часі глибоке пізнання поетичного доробку цього самобутнього митця, і не лише в українському літературному контексті, включення його в контекст світової літератури» [16, с. 21]. Твори поета увійшли до шкільної програми з української літератури. За поезіями Василя Стуса здійснено вистави: «Поетична композиція» (1989, Львівський молодіжний театр), «Птах душі» (1993, Київський мистецький колектив «Кін») та інші. Пам'яті поета присвячено документальний фільм «Просвітлої дороги свічка чорна» (1992, «Галичина-фільм»). У будинку звукозапису українського радіо в Києві відбулися концерт-присвята Василю Стусу «Нескорений ПроRock» і презентація альбому на вірші поета за участю відомих українських музикантів.

Василь Семенович Стус залишив вагомий і помітний внесок у відродження національної самосвідомості нашого народу, розбудову української державності. Але перед нами постає питання: чи однаково великий він і як поет, і як громадянин? І на це питання треба відповісти: «Так» [19, с. 6]. Проблема тільки в тому, що героїчна постать Стуса-борця певною мірою заступає творчий профіль Стуса-поета [29, с. 888].

Ім'я Василя Стуса символічне для кінця ХХ ст. Проти течії, за найжорстокіших обставин він проніс у руслі української традиції ідеали гуманізму, патріотизму – і по-лицарськи зберіг вірність цим ідеалам до кінця. Його моральний максималізм був з ним завжди, як пульс. Його моральна чистота, жертвність, мужність, непохитність, увесь його подвижницький дух і багатостраждальна доля є яскравим взірцем як для нас, так і для майбутніх поколінь. Усе життя поет йшов до свого народу, ніс на плечах тяжкий хрест правди та сумління, знаючи, що підніметься на Голгофу.

Сьогодні Василь Стус – постать вселюдська. Поет-борець ніс даровану йому іскру Божу з гідністю і лицарською одвагою, не згинаючись і не обминаючи. Життя та творчість В. Стуса виявилися рідкісним даром гармонійного поєднання таланту видатного митця, визначної людини. У своїй роботі Є. Сверстюк доводить, що «Єдність життя і слова – це традиційний профіль Стуса: в українській літературі є традиція оплачувати слово життям» [18, с. 220]. Він заплатив за це своїм власним життям, витримав такі випробування і навантаження, які не під силу більшості з нас. Важка проза життя багатьох схилила долілиць, а Василь Семенович творив поезію, творив себе, ставлячи перед собою вищі цілі й неухильно піднімаючись до них. Митець власним прикладом довів: що більше утиску, то більшою є внутрішня незламність людини. Вбити можна тіло, та не можна вбити живої душі. Вона житиме вічно в його поезіях. «Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли його творчість зливається з криком його нації» – писав сам Василь Стус. Твори великого Генія сьогодні актуальні як ніколи. Поки читають вірші Василя Стуса – живе його діло і поширюються його ідеї. І хотілося б закінчити словами Василя Голобородька: «Вірю в день духовного воскресіння Василя Стуса, коли будуть видруковані всі його поезії та публіцистика. Вірю в здійснення мрій і сподівань Василя Стуса, у соціальну розкріпаченість людської особистості, у розквіт України» [13, с. 37].

Тому сьогодні важливо всебічно дослідити та зберегти цінне надбання видатного поета-мислителя кінця ХІХ – початку ХХ ст., творча спадщина якого не втрачає своєї актуальності, а дає новий імпульс для наукових пошуків дослідників, викладачів, студентів, аспірантів.

Список бібліографічних посилань

1. Василь Семенович Стус (1938–1985) : до 85-річчя від дня народж. / уклад. : С. В. Блиндарук, А. М. Головашук ; наук. та бібліогр. ред. П. М. Штих. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/6098>

2. Василь Стус. Двадцять років після смерті: сучасне сприйняття і переосмислення / упоряд. і наук. ред. О. Дворко. *Молода нація : альманах*. Київ : Смолоскип, 2006. № 1 (38). 400 с.

3. Даниленко О. В. Стус Василь Семенович. Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності. & Київ ; Чернівці : Книги-XXI, 2010. С. 589–591 : фот.

4. Жулинський М. Із забуття – в безсмертя: (сторінки призабутої спадщини). Київ : Дніпро, 1990. 446 с. : фот.

5. «За мною стояла Україна, мій пригноблений народ...» : до 75-річчя від дня народж. В. С. Стуса (1938–1985). *Дати і події*, 2013, І півр. Київ, 2012. С. 24–29 : фот.

6. «За мною стояла Україна...» : до 70-річчя від дня народж. В. С. Стуса (1938–1985). *Календар знаменних і пам'ятних дат*, 2013. Київ, 2012. І кв. С. 34–45.

7. Коцюбинська М. «Феномен Стуса». *Сучасність*. 1991. Ч. 9 (365). Нью-Йорк, Нью-Джерсі. С. 26–35.

8. «Народе мій, до тебе я ще верну...» : бібліогр. покажч. творів нашого земляка поета Василя Стуса та літератури про нього / уклад. О. І. Новак. Вінниця : Держ. вид-во «Вінниця», 1993. 24 с.

9. Осадчий М. Василь Стус на тлі епохи. *Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і людина: спогади, статті, листи, поезії*. Київ : Укр. письменник, 1993. С. 390–392.

10. «Пам'яті поета»: Василеві Стусу – 60 : кат. кн. виставки / уклад. : О. П. Ахова. І. Д. Войченко ; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ : Культ.-просвітн. центр Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського, 1998. 67 с.

11. Пахльовська О. Українські шістдесятники: філософія бунту. *Сучасність*. 2000. № 4. С. 65–84.

12. Пічкур Д. С. Не відлюбив свою тривогу ранню. *Пічкур Д. С. Біля Стусової криниці. Статті та спогади*. Вінниця : Континент – ПРИМ, 2002. С. 15–21.

13. Пічкур Д. С. Нині йому виповнилося б шістдесят один... *Пічкур Д. С. Біля Стусової криниці. Статті та спогади*. Вінниця : Континент – ПРИМ, 2002. С. 33–37.

14. Постать Василя Стуса над плином часу : 70-річчю від дня народж. присвяч. (1938–1985) : бібліогр. покажч. / уклад. : Г. Авраменко, О. Зелена, М. Спиця. Вінниц. обл. універс. наук. б-ка ім. К. А. Тімірязєва. Вінниця : Держ. картогр. фабрика, 2008. 240 с.

15. Просалова В. А. Духовне самовизначення В. Стуса і шістдесятники. *«Відкрита книга біографії Василя Стуса» : матеріали II обл. Стусівських читань (7 лют. 2007 р., м. Донецьк) / Донбас. іст.-літ. музей Василя Стуса*. Донецьк : Юго-Восток. 2007. С. 12–15.

16. Ромашенко А. Гапонова Т. М. Аспірантські роки В. Стуса. «Відкрита книга біографії Василя Стуса» : матеріали II обл. Стусівських читань (7 лют. 2007 р., м. Донецьк) / Донбас. іст.-літ. музей Василя Стуса. Донецьк : Юго-Восток. 2007. С. 19–21.

17. Рябчук М. «Небіж Рільке» і «син Тараса» (Василь Стус). *Герої та знаменитості в українській культурі* / О. Гриценко (ред.-упоряд.). Київ, 1999. С. 216–233.
18. Сверстюк Є. Базилеос. *Сверстюк Є. Блудні сини України*. Київ : Знання, 1993. С. 140–161.
19. Сверстюк Є. В обороні слова. Овсієнко В. Василь Стус у відзеркаленнях : *спогади Василя Овсієнка про Василя Стуса* / упоряд. О. Дворко. Полтава : [РІК], 2007. С. 3–7.
20. Сверстюк Є. Василь Стус – летюча зірка української літератури. *Сверстюк Є. Блудні сини України*. Київ : Знання, 1993. С. 212–220.
21. Стус Василь Семенович : біобібліогр. покажч. / уклад. Т. М. Дрьомова ; наук. ред. О. В. Башун. Донец. обл. універ. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської. Донецьк : Сх. вид. дім, 2002. 84 с.
22. Стус Василь Семенович (псевдонім – Василь Петрик; 1938–1985). *Усі письменники і народна творчість : довідник* / Н. І. Черсунова [та ін.]. Київ : Майстер-клас, 2007–2008. С. 311–317.
23. Стус Василь Семенович. *Шевченківські лауреати, 1962–2001 : енциклопед. довід.* / авт.-упоряд. М. Г. Лабінський. Київ : Криниця, 2001. С. 666–668 : портр.
24. Стус Д. Василь Стус – людина-легенда. *Історичний календар, 2003*. Київ. 2003. Вип. 9. С. 23–25.
25. Стус Д. В., Швидкий В. П. Стус Василь Семенович. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. Т. 9: Прил – С. Київ : Наукова думка, 2012. С. 876–878 : фот.
26. Стус як пульс : біобібліогр. покажч. / Полтав. обл. б-ка для юнацтва імені Олеся Гончара ; уклад. О. В. Пошибайло. URL: https://libgonchar.org/images/images_2/stus_text_01.pdf.
27. Стус як текст = Stus as text / ред. М. Павлишин. Мельборн : Ун-т ім. Монаша, 1992. 92 с.
28. Трубникова Т. Г. Стус Василь Семенович. *З-над Божої ріки : літ. біобібліогр. слов. Вінничини*. Вінниця, 2001. С. 330–332 : фот.
29. Шелест В. Василь Стус – людина, поет, легенда. *Визвольний шлях*. 1996. Кн. 7. С. 885–893.
30. Шумук Д. Я також знав Василя Стуса. *Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і людина: спогади, статті, листи, поезії*. Київ : Укр. письменник, 1993. С. 77–87.

References

1. Blyndaruk, S. V., & Holovashchuk, A. M. (Comps.), Shtykh, P. M. (Ed.) (2023). *Vasyl Semenovych Stus (1938-1985). Do 85-richchia vid dnia narodzhennia [Vasyl Semenovych Stus (1938-1985). To the 85th anniversary of the birthday]*. Retrieved from <http://nbuv.gov.ua/node/6098>. [In Ukrainian].
2. Dvorko, O. (Ed.). (2006). *Vasyl Stus. Dvadtsyat rokiv pislia smerti: suchasne spryiniattya i pereosmyslennia [Vasyl Stus. Twenty years after death: modern*

- perception and reinterpretation]. *Moloda Natsiia*, 1. Kyiv, Ukraine: Smoloskyp. [In Ukrainian].
3. Danylenko, O. V. (2010). *Vasyl Semenovych Stus [Vasyl Semenovych Stus]. In Diiachi nauky i kultury Ukrainy: narysy zhyttia ta diialnosti [Workers of science and culture of Ukraine: essays of life and activity] (pp. 589-591)*. Kyiv; Chernivtsi, Ukraine: Knyhy-XXI. [In Ukrainian].
4. Zhulynskiy, M. (1990). *Iz zabuttia - v bezsmertia: (storinky pry zabutoi spadshchyni) [From oblivion to immortality: (pages of the forgotten heritage)]*. Kyiv, Ukraine: Dnipro. [In Ukrainian].
5. (2013). "Za mnoiu stoiala Ukraina, mii pryhnohleni narod ...": do 75-richchia vid dnia narodzh. V. S. Stusa (1938-1985) ["Ukraine stood behind me, my oppressed people...": to the 75th anniversary of my birth. V. S. Stusa (1938-1985)]. *Daty I Podii*, 1, 24-29. [In Ukrainian].
6. (2013). *Za mnoiu stoiala Ukraina ...": do 70-richchia vid dnia narodzh. V. S. Stusa (1938-1985) ["Ukraine stood behind me...": to the 70th anniversary of my birth. V. S. Stusa (1938-1985)]*. *Kalendar Znamennykh I Pamiatnykh Dat*, 1, 34-45. [In Ukrainian].
7. Kotsiubynska, M. (1991). "Fenomen Stusa» ["The Stus Phenomenon"]. *Suchasnist*, 9 (365), 26-35. Newark, New Jersey. [In Ukrainian].
8. Novak, O. I. (Ed.). (1993). "Narode mii, do tebe ya shche vernu...": bibliografichni pokazhchyk tvoriv nashoho zemliaka poeta Vasylia Stusa ta literatury pro nioho ["My people, I still return to you ...": Bibliographic index of our countryman's works of poet Vasyl Stus and literature about him]. Vinnytsia, Ukraine: Derzh. vyd-vo "Vinnytsia." [In Ukrainian].
9. Osadchyi, M. (1993). *Vasyl Stus na tli epokhy [Vasily Stus on the background of the era]*. In *Ne vidliubiv svoiu tryvohu ranniu ... Vasyl Stus - poet i liudyna: spohady, statti, lysty, poezii [He did not love his early anxiety... Vasyl Stus - poet and man: memories, articles, letters, poetry]*. (pp. 390-392). Kyiv, Ukraine: Ukr. pysmennyk. [In Ukrainian].
10. Akhova, O. P., & Voichenko, I. D. (Comps.). (1998). "Pamiati poeta" Vasylevi Stusu v 60: kataloh kn. vystavky ["Memory of the poet» to Vasily Stus - 60: catalog of book. exhibitions]. Kyiv, Ukraine: Kult.-prosvitn. tsentr Nats. b-ky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. [In Ukrainian].
11. Pakhlovskaya, O. (2000). *Ukrainski shistdesiatnyky: filosofiia buntu [Ukrainian Sixties: Philosophy of Rebellion]*. *Suchasnist*, 4, 65-84. [In Ukrainian].
12. Pichkur, D. S. (2002). *Ne vidliubiv svoiu tryvohu ranniu [He still loves his early anxiety]*. In *Pichkur D. S. Bilia Stusovoi krynytsi. Staty ta spohady [Pichkur D. S. Near the Stusova well. Articles and memories]*. (pp. 15-21). Vinnytsia, Ukraine: Kontyent - PRYM. [In Ukrainian].
13. Pichkur, D. S. (2002). *Nyni yomu vypovnylosia b shistdesiat odyn... [He would be sixty-one now...]*. In *Pichkur D. S. Bilia Stusovoi krynytsi: staty ta spohady [Pichkur D. S. Near the Stusova well. Articles and memories]*. (pp. 33-37). Vinnytsia, Ukraine: Kontyent - PRYM. [In Ukrainian].

14. Avramenko, H., Zelena, O., & Spysia, M. (Comps.). (2008). Postat Vasylia Stusa nad plynom chasu: 70-richchiu vid dnia narodzh. prysviach. (1938-1985): bibliografichni pokazhchyk [The figure of Vasyl Stus over time: dedicated to the 70th anniversary of his birth (1938-1985): bibliography show]. Vinnytsia, Ukraine: Derzh. kartohr. fabryka. [In Ukrainian].

15. Prosalova, V. A. (2007, February 7). Dukhovne samovyznachennia V. Stusa i shistdesiatnyky [Spiritual self-determination of V. Stus and the sixties]. In *"Vidkryta knyha biohrafii Vasylya Stusa" [Open book of the biography of Vasyl Stus]. Proseeding of the II region. Stus. readings.* (pp. 12-15), Donbas. istor.-lit. muzei Vasyliia Stusa. Donetsk, Ukraine. [In Ukrainian].

16. Romashchenko, A., & Haponova, T. M. (2007, February 7). Aspirantski roky V. Stusa [Postgraduate years of V. Stus]. In *"Vidkryta knyha biohrafii Vasylya Stusa" [Open book of the biography of Vasyl Stus]. Proseeding of the II region. Stus. Readings* (pp. 19-21), Donbas. istor.-lit. muzei Vasyliia Stusa. Donetsk, Ukraine. [In Ukrainian].

17. Riabchuk, M. (1999). "Nebizh Rilke" i "syn Tarasa" (Vasyl Stus). In *Heroi ta znamenytosti v ukrainskii kulturi* [Heroes and celebrities in Ukrainian culture]. (pp. 216-233). Kyiv [In Ukrainian].

18. Sverstiuk, Ye. (1993). Bazyleos [Basileos]. In Sverstiuk Ye. *Bludni syny Ukrainy* [Sverstyuk E. Prodigal Sons of Ukraine]. (pp. 140-161). Kyiv, Ukraine: Znannia. [In Ukrainian].

19. Sverstiuk, Ye. (Ed.), Dvorko, O. (Comp.). (2007). V oboroni slova [In the defense of the word]. In *Ovsienko V. Vasyl Stus u viddzerkalenniakh: spohady Vasyliia Ovsienka pro Vasyliia Stusa* [Ovsienko V. Vasyl Stus in reflections: memories of Vasyl Ovsienko about Vasyl Stus]. (pp. 3-7). Poltava, Ukraine: RIK. [In Ukrainian].

20. Sverstiuk, Ye. (1993). Vasyl Stus - letiucha zirka ukrainskoi literatury [Vasyl Stus is a shooting star of Ukrainian literature]. *Sverstiuk Ye. Bludni syny Ukrainy* [Sverstyuk E. Prodigal Sons of Ukraine]. (pp. 212-220). Kyiv, Ukraine: Znannia. [In Ukrainian].

21. Dromova, T. M. (Comp.). (2002). Stus Vasyl Semenovich: biobibliohr. pokazhch [Vasyl Semenovich Stus]. Donetsk, Ukraine: Skhidnyi vyd. dim. [In Ukrainian].

22. Chersunova, N. I. (2007-2008). Stus Vasyl Semenovich (psevdonim - Vasyl Petryk; 1938-1985). In *Usi pysmennyky i narodna tvorchist: dovidnyk* [All writers and folk creativity: a guide]. (pp. 311-317). Kyiv, Ukraine: Mayster-klas. [In Ukrainian].

23. Labinskyi, M. H. (2001). Stus Vasyl Semenovich. In Shevchenkivski laureaty, 1962-2001: *entsykloped. dovid.* [Shevchenko laureates, 1962-2001: Encyclopedic. guide]. (pp. 666-668). Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].

24. Stus, D. (2003). Vasyl Stus - liudyna-lehenda [Vasyl Stus is a man-legend]. *Istorychnyi kalendar*, 9, 23-25. [In Ukrainian].

25. Stus, D. V., & Shvydyki, V. P. (2012). Stus Vasyl Semenovich. [Vasyl Semenovich Stus]. *Entsyklopediia istorii Ukrainy.* (Vols. 1-10). [Encyclopedia of the history of Ukraine] (Vol. 9, pp. 876-878). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [In Ukrainian].

26. Poshybailo, O. V. (Comp.). (2020). Stus yak puls: biobibliohr. pokazhch. [Stus like a pulse: biobibliography show]. Poltava, Ukraine. Retrieved from https://libgonchar.org/images/images_2/stus_text_01.pdf. [In Ukrainian].

27. Pavlyshyn, M. (Ed.). (1992). *Stus yak tekst = Stus as a text* [Stus as a text]. Melborn: Universytet im. Monasha. [In Ukrainian].

28. Trubnykova, T. H. (2001). Stus Vasyl Semenovich [Vasyl Semenovich Stus]. In *Z-nad Bozhoi riky: lit. biobibliohr. slov. Vinnychyny* [From above God's river: lit. biobibliography words Vinnytsia]. (pp. 330-332). Vinnytsia, Ukraine. [In Ukrainian].

29. Shelest, V. (1996). Vasyl Stus - liudyna, poet, lehenda [Vasyl Stus is a man, a poet, a legend]. *Vyzvolnyi Shliakh*, 7, 885-893. [In Ukrainian].

30. Shumuk, D. (1993). Ya takozh znay Vasylia Stusa [I also knew Vasyl Stus]. In *Ne vidliubiv svoiu tryvohu ranni... Vasyl Stus - poet i liudyna: spohady, statti, lysty, poezii* [He did not love his early anxiety... Vasyl Stus - poet and man: memories, articles, letters, poetry]. (pp. 77-87). Kyiv, Ukraine: Ukr. pysmennyk. [In Ukrainian].

Svitlana Blyndaruk,

<https://orcid.org/0000-0003-0714-0279>,

Junior Research Associate,

Department of Scientific and Bibliographic Information,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Holosiivskyi Avenu, 3, Kyiv, 03039, Ukraine

e-mail: blyndaruksvetlana@gmail.com

THE FIGURE OF VASYL STUS IN LITERARY STUDIES

Purpose of the article. On the basis of the research of the poetic work to analyze the life and creative heritage of the talented Ukrainian poet, prose writer, translator, literary critic, publicist, philosopher and human rights defender, Hero of Ukraine Vasyl Semenovich Stus (1938-1985). **Methodology.** Bibliographical and other general scientific methods are applied: historical and systematic approach to the topic, analysis of literary and critical, journalistic sources and synthesis of information. The specified methods provide an opportunity to thoroughly investigate pedagogical and socio-political activities, to restore the memory of the Ukrainian literary traditions of the descendants, the name of Vasyl Semenovich Stus - a poet of the 20th century, a patriot of Ukraine. **Scientific novelty.** Based on the collected materials, the article outlines a circle of bibliographic documents that include information about the life path of Vasyl Stus, as well as provides an assessment of his work in the memoirs and critical articles of friends, like-minded people, representatives of the Ukrainian cultural movement of the 1960s. The history of the publication of biographical and bibliographic works about V. S. Stus is analyzed in detail, their content and informational content are considered. The significant contribution of V. Stus to the development of Ukrainian scientific and auxiliary bibliography is reflected, a complex of scientific and bibliographical sources, which are part of the funds of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

is represented. **Conclusions.** Today, it is important to comprehensively research and preserve the valuable heritage of the outstanding poet-thinker of the late 19th and early 20th centuries, whose creative legacy does not lose its relevance, but gives a new impetus to the scientific research of researchers, teachers, students, graduate students. Analysis and research of sources containing biographical and bibliographic, as well as journalistic materials about the literary critic and publications about his life and creative activity, give reasons to talk about the need to prepare a new personal bibliographic index.

Keywords: Vasyl Stus, writer, poet, literary critic, personal bibliography, biographical and bibliographical sources, sixties, memories, totalitarian regime.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023 р.